

de bulunmaktadır: *Gelişim Hayvanlar Ansiklopedisi* (I-X, 1981-1983) ve *Yurt Ansiklopedisi* (I-XI, 1981-1984) gibi.

Ansiklopediler düzenleniş biçimlerine göre de alfabetik ve sistematik olarak ikiye ayrılırlar. Her iki türün de kullanım açısından kolay ve zor olan yanları vardır. Meselâ alfabetik ansiklopedilerde, her ne kadar maddeler arasında "bakınız" ve "ayrıca bakınız" gibi göndermeler yapılsa da konuların birbirine olan bağlantısı kaybolmaktadır. Bununla birlikte ansiklopedilerde daha çok alfabetik sıralamanın tercih edildiği görülür. Sistematik olarak düzenlenmiş ansiklopediler ise konuların birbiriyle olan münasebetlerini daha açık biçimde göstermekte, ancak aranan bilginin kısa zamanda bulunmasını zorlaştırmaktadırlar. Bunlardan başka, bu iki türün faydalı taraflarını bir noktaya kadar birleştirmek amacıyla, kendi içerisinde sistematik olarak düzenlenmiş büyük hacimli maddelerin alfabetik olarak sıralandığı veya daha başka karma düzenlemelerin ve bilgiye kısa zamanda ulaşmayı sağlayan sistemlerin uygulandığı ansiklopedik eserlere de rastlanır. Ayrıca kronolojik olarak düzenlenmiş ansiklopedik eserler de vardır; ancak bu son şekil, ansiklopediden çok ansiklopedik bilgi veren biyografik eserlerde görülür.

Ansiklopediler hitap ettikleri okuyucu zümresine göre başlıca iki gruba ayrılır. Herhangi bir ayırım gözetmeden herkeşe hitap edenlere, hitap ettiği okur kesimi açısından genel ansiklopediler denilir. Bunlar daha çok genel konulu ve sathî bilgi veren ansiklopediler olmakla birlikte aralarında özel konulu ansiklopediler de bulunabilir. Uzmanlık ansiklopedileri ise ihtiva ettikleri konuların uzmanlarına hitap eden özel konulu ansiklopedilerdir. Bunların dışında hitap ettikleri yaş gruplarına göre ansiklopediler çocuk ansiklopedileri, gençlik ansiklopedileri gibi türlere ayrılırlar.

Hazırlanış biçimlerine göre de üç gruba ayrılması mümkün olan ansiklopediler içinde tamamı yeni ve telif olarak hazırlananlara telif ansiklopediler, kısmen tercüme edilip kısmen ekleme, çikarma ve bazı değişiklikler yapılarak hazırlananlara adapte ansiklopediler, tamamı veya tamamına yakın bir kısmı bir başka dilden tercüme edilmek suretiyle hazırlananlara ise tercüme ansiklopediler adı verilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Fârâbî, *İlimlerin Sayımı* (trc. Ahmed Ateş), İstanbul 1986, s. 50-51; Rypka, *Hil*, tür.yer.; A. Süheyl Ünver, *Şarkta Ansiklopedik Eserler Üzerine/Sur les ouvrages encyclopédiques en orient* (ayrınbasım), İstanbul 1935; L. N. Malcès, *Les Sources du Travail Bibliographique*, Gèneve 1950-58, I, 212-213; R. Collison, *Encyclopaedias: Their History Throughout the Ages*, London 1964; Constance M. Wincell, *Guide to Reference Books*, Chicago 1967, s. 81-83; Enver el-Cüнді, *Muhammed Ferîd Vecdî*, Kahire 1974, s. 63; A. J. Walford, *Walford's Guide to Reference Material*, München 1977-82, III, 104-122; Adıvar, *İlim ve Din*, s. 27-31, 100; a.mlf., *Osmanlı Türklerinde İlim*, s. 17-18; Nihat Keklik, *Felsefenin İlkeleri*, İstanbul 1982, s. VII, IX, X, tür.yer.; Abdüsselâm el-Halvacî, *Medhal li-dirâseti'l-merâci*, Riyad 1403/1983, s. 17-38; Cemil Meriç, *Işık Doğudan Gelir*, İstanbul 1984, s. 11-65; Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, I, 463-477; *Türkiye'de Dergiler Ansiklopediler* (1849-1984), İstanbul 1984, s. 219-247; Seyyid Hüseyin Nasr, *İslâm Kozmoloji Öğretilerine Giriş* (trc. Nazife Şişman), İstanbul 1985, s. 51-54; Mehmet Bayraktar, *İslâm'da Bilim ve Teknoloji Tarihi*, Ankara 1985, s. 21-27; M. Mâhir Hammâde, *el-Mesâdirü'l-'Arabîyye ve'l-mu'arreb*, Beyrut 1986, s. 66-82; *I. Milli Kitap Fuarı* (İstanbul 16-25 Ekim 1987), Ankara 1987, s. 107-172; Ayhan Aykut, *Türkiye'de Ansiklopediciliğin Doğuşu ve Gelişmesi* (yüksek lisans tezi, 1989), İÜ Ed.Fak. (DİA Ktp., nr. 9666); Nâsirüddin el-Esed, "el-Mevsû'ât", *el-Mû'temerü's-senevi es-sâdis li'l-mecma'î'l-melikî li-buhûşî'l-ħadâratil-İslâmiyye* (Amman 16-21 Huzeyrân 1987, 25 sayfa basılmamış bildiri); Muhammed Hamîdullah, "Orduca İslâm Ansiklopedisi", *İTED*, II/2-4 (1960), s. 278-280; Ch. Pellat, "Les Encyclopédies dans le Monde Arabe", *Journal of World History*, IX, Neuchatel 1965-66, s. 631-658; M. Abdüsselâm Kifâfî, "el-Edebü'l-Mevsû'î 'inde'l-'Arab fi'l-'üşûri'l-vüştâ", *Mecelletü'l-Kitâbi'l-'Arabî/Arabic Book Journal*, sy. 46, Kahire 1969, s. 15-26; Tarif Khalidi, "Islamic biographical dictionaries a preliminary assessment", *MW*, LXIII/1 (1973), s. 53-65; İbrahim Hafsi, "Recherches sur le genre Tabaqat" dans la littérature Arabe", *Arabica*, XXIII/3, Leiden 1976-77, s. 227-265; XXIV/1, s. 1-41; XXIV/2, s. 150-186; Mahmut Gündüz, "İslâm'da İlk Ansiklopediler", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, XXV/1, Ankara 1976, s. 5-36; Ahmet Subhi Furat, "Arap Edebiyatında İlk Ansiklopediler", *İTED*, VII/1-2 (1978), s. 299-309; a.mlf., "İslâm Edebiyatında Ansiklopedik Eserler (h. IV-IX/m. X.-XV. asırlar)", a.e., VII/3-4 (1979), s. 211-232; Malak Abiad, "Origine et développement des dictionnaires biographiques Arabes", *BEO*, XXXI (1979), s. 8-15; H. Mahmut Şakiroğlu, "Tamamlanması Pek de Beklenmeyen İki Büyük Ansiklopedimiz: İslâm Ansiklopedisi ve Türk Ansiklopedisi", *TT*, X/60 (1988), s. 61-64; *TA*, I-XXII; *İA*, I, s. I-XXI; Ömer Faruk Akün, "Şemseddin Sâmî", *İA*, XI, 411-422; Herbert S. Hirshberg, "Encyclopedia", *EAm*, II, 316-317; Rd. Mck v.dğr., "Encyclopaedia", *EBr*, VIII, 363-378; Giovanni Scognamiglio — Sami N. Özerdim, "Ansiklopedi", *TDEA*, I, 143-145.

ANT

(bk. YEMİN).

ANTÂKÎ, Ali b. Muhammed

(علي بن محمد الأنطاكي)

Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed
b. İsmâîl el-Antâkî et-Temîmî
(ö. 377/987)

Kıraat âlimi.

299'da (911-12) Antakya'da doğdu. Burada İbrâhim b. Abdürrezzâk'tan arz* ve semâ* yoluyla kıraat öğrendi. 950'de annesiyle birlikte hacca gitti. Hac dönüşü Şam'da hocasının vefatını öğrenince Antakya'ya dönmekten vazgeçip Kahire'ye gitmeye karar verdi ve oraya yerleşti. Uzun süre Kahire'de kıraat okuttu. Endülüs Hükümdarı Müstansır-Billâh'ın ricası üzerine Endülüs'e giderek (963) Kurtuba'ya yerleşti ve 29 Rebülevvel 377 (29 Temmuz 987) tarihinde orada vefat etti.

Kıraat ilminde Endülüs'ün önde gelen âlimlerinden biri olan Antâkî, Şâfiî fıkhında ve hesab* da da bilgi sahibiydi. Otuz yıl kadar derslerine devam ettiği hocası İbrâhim b. Abdürrezzâk'tan başka Muhammed b. Nadr b. Ahrem, Ahmed b. Muhammed b. Haşîş, Muhammed b. Ca'fer el-Bağdâdî, Ahmed b. Sâlih el-Bağdâdî'den ders almıştır. Kendisinden kıraat ilminde faydalananlar arasında meşhur Endülüslü tarihçi İbnü'l-Faradî, Ebü'l-Ferec el-Heysen b. Ahmed es-Sabbâğ, İbrâhim b. Mübeşşir, Utbe b. Abdülmelik, Ubeydullah b. Seleme b. Hazm gibi âlimler bulunmaktadır. Bunlardan Ubeydullah b. Seleme'nin meşhur kıraat âlimi Ebü Amr ed-Dânî'nin hocası olduğu dikkate alınırsa, Antâkî'nin Dâni'nin kaynakları arasında birinci sırada yer aldığı anlaşılır. Yedi kıraat imamından biri olan Nâfi'in râvisi Verş'in kıraatini *el-Uşûl fi kırâ'ati Verş* adlı eserinde tesbit eden Antâkî'nin *Risâle fi'l-vakf* (Tunus, Zeytûniye Ktp., I/167) adlı bir başka eseri de vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Faradî, *Târîhu 'ulemâ'î'l-Endelüs*, Kahire 1966, I, 316; İbnü'l-Kiftî, *İnbâhür-ruwâi*, II, 308-309; Zehebî, *Ma'rifetü'l-ħurrâ* (Beşşâr), I, 342-343; Sübkî, *Tabakât*, III, 468; *İsnevî, Tabakâtü's-Şâfi'iyye* (nşr. Abdullah el-Cübürî), Bağdad 1390-91, I, 83; İbnü'l-Cezeri, *Ġâyetü'n-nihâye*, I, 564; Makkarî, *Nefhu'l-ğib*, III, 144; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 980.

